

Krist kaže da je vrednije više nego li čitav svemir. Spasenje duše je konačni cilj čovječjeg života uzetog u njegovoj neposrednoj tendenciji. Spas duše je važan iznad svega (Mk 8, 36). Uspoređen sa slavom Božjom, podređen mu je, ali u ovozemaljskoj zakonitosti nikako to nije sporedni cilj života.

Ni izraz »dobrota« na str. 11 ne čini mi se zgodnim, to je bukvalni prijevod izraza »bonitas« u klasičnoj teologiji. Međutim u našem živom jeziku izraz »bonitas« jest etičko-moralnog značenja. Latinski »bonitas« jest kao punina vrijednosti, dobrotost, kako govori i sv. Toma (I, 6). Nešto slično govorimo o savršenstvu u Bogu, naime da je to punina aktualnosti (I, 4), skup svih odlika ili vrijednosti.

Sve ove i druge primjedbe odnose se samo na periferni sadržaj knjige. Njena suština je, kako rekoh na početku, na solidnim temeljima. I doista možemo pohvaliti sve ove pokušaje da se stvara naša teološka literatura na hrvatskom jeziku. Dakako, tiskana, jer ne samo da tako izdana djela ostaju trajna nego jednostavno čovjek danas već nerado prilazi ciklostiranim djelima. Znam, pitanje je ekonomskih teškoća, ali i ova knjiga dokazuje da i u tom pogledu doista idemo naprijed.

J. K.

GEORGES BERNANOS, Dnevnik jednog seoskog župnika, prijevod s francuskoga, Zagreb 1969. Izdalo Hrvatsko književno društvo sv. Cirila i Metoda.

Nema sumnje da nas je Hrv. knjiž. društvo sv. Cirila i Metoda zadužilo i ovim izdanjem. Djelo će dobro doći osobito svećenicima. Ne radi se o nekom moralizatorskom djelu. Nitij su tu istine prikazane u obliku nekih suhih dogmi. Ali svakako se radi o nekom pozivu na introspekciju. Na otkrivanje sebe u likovima i događajima koji se pred čitaocem izmjenjuju.

To je Bernanos. Jedan od one četvorice »proroka«, kako neki nazivaju još Peguyja, Claudela Mauriaca. Zašto bi i on bio prorok? No

si neku vijest. Upućuje da se otkriva dubina. Da se traži sadržaj. Da se nadvlada vanjšina, slovo, i da se dopire do dna. Bernanos predočuje transcendenciju nadnaravnoga. Istinu predočuje blistavim stilom. Rijetkom emocionalnošću i blistavom maštom.

Dok hvali ili kudi, gradi ili ruši, poziva ili odbija, zanosi se ili pada u prolazni očaj i sl., on nam se predočuje kao intuitivni vizionar. Čitalac, navikao na zaokruživanje misli, na okvire ideja i sinteza, na dubinske razloge i kategoriziranje, ostat će uzbuđen, ali gladan. Ne otkriva logike. Nered ga obeshrabruje. Sve leti. Sve je u nekoj gomili. Nigdje nekog solidnog podnožja.

Vrijednost je ipak velika. Pisac nekako nameće sebe. Sve okuplja oko sebe. Čitalac je jednostavno »osvojen«. Ako nedostaje i ravnoteže, ne nedostaje intuicije, osvjetljenja, neke — barem prolazne — lucidnosti. Takva štiva čovjeka pomladuju. Uljevaju mu nadu. Prebacuju u svjetlo »novog neba i nove zemlje«.

J. K.

FABIJAN VERAJA, Le origini della controversia teologica sul contratto di censo nel XIII secolo, Rim 1960, str. 1—195.

Ovo je jedna od onih monografija određenih za specijaliste. Ali ovi će u njoj naći dragocjeno blago prošlosti s blagodanim utjecajem na idejnu orijentaciju na ekonomskom području i za naše dane. Ne radi se samo o tome da se spozna pravno-moralna kvalifikacija jednog ondašnjeg ugovora (emptio reddituum), nego usput su tangirani mnogi problemi ekonomskog poslovanja, recimo izravnije: kontraktualnog morala.

Pisac se upustio u do sada neistraženo područje. Zašao je upravo u XIII vijek. Proučio je pitanje pravnički, ekonomski, teološki. Prije svega je trebalo spoznati »stanje stvari«, situaciju, a istom poslije toga pravni okvir i kvalifikaciju s gledišta morala.

Moralist će se prilično lako raskrstiti s pitanjem. Činjenica je, na-

ime, da se povrede kontraktualnog morala svode više-manje na prijevartu, krađu, nepravedno obogaćenje, oštećenje drugoga i sl. Pitanje pak ekvivalencije s čisto ekonomske strane nije lako odrediti. To se dosta mijenja prema ekonomskim promjenama, npr. u vezi s promjenom vrijednosti novca ili njegove funkcionalnosti. Na tom području jasna je razlika između »neplodnog« novca u srednjem vijeku i njegove uloge danas.

Kad bismo htjeli »otvoriti« ovo pitanje, predočile bi nam se mnoge suvremene mjere sistema osiguranja ili rentnog sistema. Ali bi nam se predočila i važna nova dimenzija veće cijene rada. S time u vezi i II vatikanski sabor poziva da se benefičijski sistem ili dokine ili temeljito reformira (*Presb. ordinis*, br. 20). Međutim, i OGZ govori o sličnim ugovorima, npr. o dosmrtnim rentama (§ 1284; 1269). Ipak prednost ide radnom ugovoru.

Knjiga nas zadivljuje svojom minucioznošću, znanstvenom spremom. Doista pravi prilog napretku ekonomije u službi moralke, odnosno katoličkog nazora na ekonomske probleme. I u tome je Crkva ostala dosljedna, vjerna nepromjenljivim načelima vjere i morala. Ako je objektivni red morala nazvala vrhovnim redom kojemu su podložne sve druge aktivnosti, jasno je da je tom redu podložna i ekonomska aktivnost (*Inter mirifica*, br. 6). S tog stanovišta Crkva će uvijek imati što reći o uvijek novim pitanjima na području ekonomske djelatnosti.

J. K.

P. M. BRLEK, *De momento Duns Scoti pro iure iurisque formatione*, u seriji »*Studia scholastico-scotistica*«, 4 (1968), str. 767—816, Rim.

Stari su naučavali da jedan te isti čovječji razum iz spekulativne sfere prelazi u onu praktičnu. Skot nije mogao ostati u sferi suhih spekulacija, jer mu je na srcu da svaka znanost imade svoju vitalnu vrijednost. To se mora reći i o filozofiji i o teologiji. Nije moguće izolirati pojam prava od pojma nadnaravnog reda. I pravo računa

na Boga kao autora nadnaravi, na vječni život kao konačni cilj svih ovozemnih uređenja. Teologija prava danas predstavlja važnu granu teoloških proučavanja.

Ne radi se o nekoj posve novoj disciplini. Postojala je ta povezanost prava i teologije oduvijek. Pravo se mora povezati s poviješću spasenja, npr. s ustanovljenjem Crkve. I posve je opravdano što nam je pisac ove rasprave u trećem dijelu donio analitički pregled utjecaja Skotove nauke na filozofiju i na teologiju prava.

Ova rasprava nema samo vrijednost neke monološke ili monografске radnje. Ona naglašuje uvijek aktualnu temu: Čovjek je sinteza! I pravo mora pomoći u stvaranju te zajedničke idejno-praktične životne sinteze, a to ne može postići ako se idejno i praktički ne poveže s filozofijom i teologijom.

Praktične primjene u posljednjem dijelu rasprave stavljaju krunu ovoj vrlo sistematski izrađenoj studiji. A poznata je piščeva odlika u metodičkom pristupanju svim pitanjima.

J. K.

ANTON TRSTENJAK, *Kad bih još jedanput živio*, Đakovo 1968, str. 7—183 i fusnote str. 183—189, na hrvatski iz slovenskog originala izdao Biskupski ordinarijat Đakovo.

Knjiga sadrži psihologiju životne mudrosti koliko se ona odrazuje kroz preko 5000 upitnih listova pobranih iz svih slovenskih općina, svih staleža i profesija. U brojčanim podacima obuhvaćeno je što nijedna demografska statistika ne može obuhvatiti: čovjekove misli i čuvstva.

Jest, radijus anketiranih ipak je dosta skućen. Poziv drugima da obave isti posao u svojim krugovima! Usporedbom dobila bi se vjernija i potpunija slika tog psihološkog profila. Jer, ne može se osporiti, poneki odgovori nedvosmisleno kazuju da su ovisni o etničko-vjerskom ambijentu, npr. u vezi s pitanjem o cilju života (str. 164), o poruci omladini (str. 173) i sl. A to je i razumljivo.